

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

Nr. 3 · September 2012

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

Modstand - vist nytter det...

Ruden med skudhullet

I familiens arkiver gemmer vi en rude med et skudhul. Og en lun sommeraften som denne, 19. august 2012, hvor vi kan sidde ude lige til sengetid, mindes jeg uvilkårligt, hvordan en sommeraften kunne forløbe i 1944, når der var udgangsforbud som straf for optrapning af sabotagerne.

Det var sådan en aften, ruden fik skudhullet! Vi var bogstavelig talt spærret inde fra kl. 20 til næste morgen. Gaderne lå øde hen, kun enkelte tyske soldater med maskinpistoler patruljerede på fortovene, og på et gadehjørne var der opstillet et maskingevær. Trods sommervarmen stod ingen vinduer åbne, så jeg formoder, vi har været beordret til at holde dem lukkede. Men bag ruderne stod folk og holdt øje med, hvad der eventuelt kunne opstå af episoder i den meget spændte situation.

Vi følte os som fanger i vores eget hjem. Det blev for meget for min fars temperament! Han var sønderjyde, født i 1899, og det var ham meget imod, at danskerne ikke var herrer i eget hus, så han smækkede vinduet op og råbte til den tyske soldat, der gik på det modsatte fortov, og det var ellers ikke min fars sprogbrug: "I tyske svinehund!" Øjeblikkeligt skød soldaten over mod huset - heldigvis uden at ramme nogen.

Vi har bagefter talt om, at soldaten højst sandsynligt bevidst har sigtet efter en af de øverste små ruder i "dannebrogsvinduet" for at undgå at ramme nogen.

Da ruden med skudhullet skulle skiftes, var min mor så forudseende, at hun gemte den til minde om en ond tid, der fik ende.

Kamma Ankjærø

Mindesmærke i Frankrig

Gennem Erik Kragelund har Modstandskampen 1940-45 modtaget ovenstående foto, der er taget af Jørgen Jensen, søn af en frihedskæmper, som var med i invasionen i Normandiet. Jørgen var på en sejltur på Seinen, og under et ophold i Honfleur faldt han over dette mindesmærke ved havnefronten. Det viser, at mellem de første skibe, der nåede op til havnen efter selve invasionen, var danske s/s LILLIAN og s/s MARX.

Modstandskampen 1940 - 45 Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

September 2012 · 18. årg. nr. 3

Redaktion

Peter Eigenbroth, *Ans. redaktør*
Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31
Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Modstandskampens Bladudvalg

Emmy Reitoft (tlf. 42 40 14 95), Lykke Finderup, Peter Eigenbroth.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter. (Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Abonnement og bladregnskab

Peter Eigenbroth, Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Abonnement kan bestilles ved at indbetale 200 kr. på konto nr. 7461 2070272221

Tryk Fjerritslev Tryk A/S

Pris 200 kr. Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til december 2012. Deadline herfor er 20. november

Godt vi havde lokum i gården!

Af Eli Valdemar Nielsen

I sidste halvdel af 1944 arbejdede jeg med at uddelte illegale blade, plakater mv. – jeg var 17 år og kontorelev på en virksomhed, der fremstillede erstatningsvarer for fødemidler. Som kontorelev var jeg skrankepasser.

Den 6. december sidst på eftermiddagen kom fire personer i mørkt tøj og sorte hatte ind af døren, hvor jeg som skrankepasser rejste mig og forespurgte, hvad jeg kunne gøre for dem. En af dem svarede, at de gerne ville tale med chefen. Jeg svarede, som sandt var, at chefen altid gerne vil have et navn, hvorefter der med lidt forhøjet stemmeføring blev svaret, at det var det tyske sikkerhedspoliti! Et gys strøg igennem hoved og krop, det var ikke lige det, jeg havde ventet.

Besøget hos chefen endte med, at en medarbejder på fabrikken blev taget med, bevogtet af en mand på hver side. Jeg kan endnu se ham for mig. I en sort Opel Kaptajn kørte de bort med den anholdte, der var en af mine aftagere af illegale blade, som han modtog til videre fordeling.

Jeg var hurtigt hjemme, jeg boede hos mine forældre i et forstadsområde. Jeg fortalte, hvad der var sket, at jeg følte mig urolig og usikker, og nok måtte overnatte et andet sted. Mine forældre vidste intet om mine illegale aktiviteter og var bekymrede over det, jeg fortalte.

Men så var det godt, vi havde lokum i gården! Jeg var netop ude og skulle "i gården", da jeg bemærkede en sort Opel Kaptajn køre langsomt forbi – der var jo ikke mange biler dengang. Den fortsatte et stykke op ad vejen, vendte og kom hurtigt tilbage og stoppede ud for vores hus. Der var ingen tvivl, det var den samme bil som var ved fabrikken, så jeg stak af gennem baghaven og videre langs markskel mv. og endte hos bekendte, hvor jeg kunne overnatte og var i sikkerhed.

Derefter boede jeg på forskellige adresser rundt omkring i byen.

Derhjemme masede de fire sortklædte herrer sig ind for at få fat i mig. Jeg må antage, at den ansatte på fabrikken måske kan have sagt noget, men

det har jeg aldrig fået afklaret. Deres adfærd var voldelig, min lillebror fik en kraftig lussing, så han røg igennem døren til stuen, og min far, der lige havde hørt radio fra England, fik truende en afsikret revolver stukket i maven.

Spørgsmålet, som blev fremført med forhøjet stemmeføring var, hvor jeg var? Jeg havde jo været der for fem minutter siden. Min far svarede, at han ikke vidste, hvor jeg var. Derefter gennemsøgte de hele huset, inklusive lokummet i gården, med en medbragt projektør. Eftersøgningen var resultatløs, eftersom jeg jo var stukket af.

Tre af de sortklædte personer var tyske, den fjerde, som førte ordet, var dansk. Senere fandt vi ud af, at han var den 25-årige Gotske Baltgald Hansen, som var en af de første, der efter besættelsen blev dødsdømt.

Efter den grundige eftersøgning forlod de huset, men det var ikke slut endnu. Et par timer senere dukkede de op igen, og for at være ubemærket, kom tre af dem på cykel. Da de forlod huset ved midnat, stjal de min cykel til fjerdemanden, der sikkert havde lusket rundt for at observere.

På grund af min unge alder blev det arrangeret, at jeg skulle til Sverige. I ventetiden havde jeg et møde med en af lederne, det foregik på byens rådhus. Efter at tyskerne havde arresteret politiet i september, havde Gestapo overtaget politistationen, der lå i den anden ende af rådhuset, så stedet var usikkert. Vi forlod rådhuset og gik over gaden og ind i en opgang og op til 1. sal, hvorfra vi kunne observere. Netop da vi stod og talte sammen, blev rådhuset afspærret af grønklædte Gestapoer – der var razzia.

Min kontaktperson til bladgruppen havde ærinde i byen, hans lædermappe blev fundet på rådhuset med illegale blade, så han måtte gå under jorden. Jeg kunne endnu en gang konstatere, at Vor Herre havde holdt hånden over mig.

Den sidste gang, de samme sortklædte personer eftersøgte mig, var igen i mine forældres hus natten mel-

lem 1. og 2. januar 1945. Efter at de grundigt havde undersøgt huset og studeret juleposten, sad de resten af aftenen og ventede, indtil de forsvandt.

De kunne have sparet sig, for den 28. december blev jeg sammen med syv andre sejlet i en mindre båd fra Sydhavnen til det inddæmmede område ved Amager. Her var der omstigning til en mindre fiskerbåd, som derefter stod på grund. Vi kom dog løs og sejlede til Falsterbo i Sverige, hvor vi ankom sidst på natten, våde og nedkølede af bølgesprøjt.

Jeg meldte mig til Den danske Brigade, Danforce. Efter en måneds tid med ophold i en forlægning ved Klenshyttan og privat indkvartering i Hålsingborg kom jeg i træning den 5. februar i Ronneby, Blekinge i 3. bataljon, 3. kompagni og vendte tilbage til Danmark den 5. maj 1945. Jeg gjorde bl.a. tjeneste i Kolding og Tønder, hvor vi sammen med englænderne visiterede de tyske soldater, der var på vej sydpå. Vi blev hjemsendt den 10. juli 1945 fra Haderslev Kaserne.

Det var godt vi havde lokum i gården – ellers var jeg nok blevet taget!

29. august i Mindelunden

Mindehøjtideligheden i Ryvangen for 29. august blev som sædvanligt en stemningsfuld og god oplevelse, hvor Hjemmeværnets Musikkorps, København, leverede musikken, og Studenterangerne sang. Vejret var fint, da sekretær i Frihedskampens Frednings- og Mindefond Jens Ege bød velkommen på vegne af formanden, ceremonimester Christian Eugen-Olsen, der var optaget af andre tvingende pligter.

Jens Ege sagde, at "den 29. august 1943 kan forekomme som en meget fjern dato. Ikke desto mindre mindes vi den stadig. Vi mindes den, fordi hele Danmark (ikke bare modstandsbevægelsen) fra den dag gjorde det klart for verden, hvor Danmark stod i kampen mod det nazistiske Tyskland.

Denne markering var ikke gratis. De mange grave her er blot ét af vidnesbyrdene om frihedsbevægelsens tab før og efter den 29. august 1943. For

krigssejlerne er der rejst mindesmærker andetsteds. Også hærens faldne, både den 9. april 1940 og den 29. august 1943, mindes andetsteds. Og glemmes skal det ikke, at flåden den 29. august sænkede sig selv, sådan at intet dansk krigsskib faldt i fjendens hænder.

Som sagt: markeringen var ikke gratis. Men betydningen kan ikke overdriives. Uden bruddet med Nazi-Tyskland den 29. august 1943 ville Danmarks anseelse i udlandet have lidt et uopretteligt tab. Og hvad der næsten var værre: Vores selvrespekt ville have kunnet ligge på et meget lille sted."

Dermed bød Jens Ege velkommen og gav ordet til forsvarsminister Nick Hækkerup.

Forsvarsministeren indledte med at fortælle, at han i sin drengetid med sine forældre besøgte bedsteforældrene, Grethe og Per Hækkerup i deres

hjem på Lolland. Det kunne da hænde, at farmoderen startede grammofonen og spillede f.eks. "Den sidste turist i Europa". Det kunne ændre stemningen i stuen, og Nick Hækkerup citerede fra sangen:

Jeg vil høre lærken synge over Norden

Alle frie sjæles jublende motiv,
For at føle, at trods alt, hvad vi har mistet:

Under asken vil der vågne et liv!

Grethe og Per Hækkerup havde oplevet, at venner blev forfulgt og dræbt af nazisterne. Og han fortsatte:

"De havde oplevet et splittet Europa, der var lagt øde af krigen. Som medlemmer af folketinget kæmpede de for frihed hele livet, måske for de venner, de havde mistet, og de gjorde det i hvert fald for deres børn og børnebørn.

Mine bedsteforældres hus minder

Forsvarsminister Nick Hækkerup ankommer til Mindelunden i Ryvangen ledsaget af til venstre næstformanden for Frihedskampens Frednings- og Mindefond Ida Seehusen og til højre fondens sekretær Jens Ege.

mig om den indsats, de bedste i den generation ydede for vores land, da vi bogstavelig talt var truet på vores eksistens, da alt det vi tror på, og alt det vi har bygget op, stod på afgrundens rand.

Nogle af jer, der er her i dag, kæmpede som modstandsfolk. I var med til at holde os fra afgrunden. Dem, vi mindes i dag, var med til at holde os fast.

Historien minder mig også om, at nok er der meget i Danmark, vi kan være uenige om, nok er der ting, vi kan diskutere og se forskelligt på, nok er der beslutninger om økonomi og politik, og hvad der skal ske for at bruttonationalproduktet kan blive 0,1 % større, eller for at de unge kan komme hurtigere igennem uddannelsen, eller andet, som afhænger af, om flertallet er rødt eller blå. Men det er vores land, vores fælles værdier og frihed og menneskerettigheder om folkestyre, om fremgang for alle mennesker i vores land.

Vores land og vores værdier binder os sammen. Vores fælles interesser som danskere og som nation bygger bro hen over vores uenigheder.

Vi er her i dag – og jeg står her med det privilegium at være minister i en regering, som regerer i et af verdens rigeste og mest trygge samfund, fordi vi igennem generationer har evnet at stå sammen, lavet kompromisser, som ikke har kunnet lade sig gøre i andre lande, hen over samfundslag, der andre steder bekrigede hinanden. Fordi vi igennem generationer har afvist at lade os besnære af store ideologier, og i stedet brugt vore kræfter på at give alle mennesker mulighed for at yde deres bedste, på at give alle mennesker mulighed for at leve deres potentiale ud – til glæde for dem selv, og til glæde for vores fællesskab.

I forrige uge var jeg i USA. Danmark står for at skulle købe nye skibsbaserede helikoptere, som vi blandt andet skal bruge til at løse opgaver på Grønland, sikre, at vi hævder Danmarks suverænitet deroppe. Det er også dem, vi skal bruge, når vi bekæmper pirateri ud for Afrikas Horn. Vi taler om en anskaffelse til flere milliarder. Er

det ikke vanvittigt at bruge så mange penge på militært isenkram, vil nogen rimeligvis spørge.

For mig ligger svaret på det i et af mine yndlingscitater, som stammer fra John Adams, der blev USA's anden præsident i slutningen af 1700-tallet. Før han blev det, var han en del af den amerikanske befrielseskamp og var i den anledning rejst til Paris for at sikre franskmændenes støtte til sin sag. Der finder han sig selv ved et middagselskab i det bedre borgerskab med pudderpyntede damer, og én spørger ham på et tidspunkt, om han har set den nye forestilling i teatret? Han bliver lidt beklemmt ved situationen, fordi han ikke har set forestillingen, men så svarer han i fuld ærlighed: 'Jeg studerer krig. Jeg bruger al min tid på at studere militærstrategi. Det gør jeg, så mine sønner kan studere handel, kan studere landbrug, kan studere ingeniørkunst, sådan at deres børn en dag vil få mulighed for at studere kunst og litteratur og teater.'

Jeg har fire børn. Min yngste datter går til teater.

Vi danskere kæmper ikke længere for vores uafhængighed som nation, men jeg synes, at vi ind imellem glemmer, hvad det er for et fundament, vores rige og trygge samfund står på.

Det er derfor, jeg nævner de skibsbaserede helikoptere, for når jeg får spørgsmålet, om vi overhovedet har råd til at bruge penge – milliarder – på militært isenkram, så er det relevante spørgsmål i virkeligheden, om vi har råd til at lade være!

Danmark starter, og slutter, på vores evne til at forsvare os selv. Det danske samfunds vigtigste opgave er at overleve på de værdier, vi tror på.

Det glemmer man, når man har levet i årtier i tryghed. Det glemmer man, når man som min datter sagtens kan gå til teater uden at behøve at bekymre sig.

Men vi må ikke glemme, at nedenunder vores fælles sundhedsvæsen, at nedenunder folkeskolen, at nedenunder hjælpen til de folk, der ikke kan klare sig selv, nedenunder hjemmets fire trygge vægge og den nye bil med airbags, nedenunder drømmene på

Nick Hækkerup.

vore børns vegne, nedenunder friheden til at søge lykken, hvor man måtte have lyst, nedenunder muligheden for at gå i teatret, nedenunder det hele, der er viljen til at forsvare os. Det er det, der bærer vores tilværelse på dets skuldre.

Den vilje viste de danske modstandsfolk under anden verdenskrig. Den vilje viser unge danske mænd og kvinder i det her øjeblik rundt omkring i verden, på vore andres vegne. Den vilje må vi som samfund aldrig glemme."

Efter forsvarsministerens tale fulgte kransenedlæggelserne, foretaget af forsvarsminister Nick Hækkerup, næstformand Ida Seehusen og sekretær Jens Ege for Frihedskampens Frednings- og Mindefond, formanden for "Danske Veteraner 1940-45" Erik Kragelund, formanden for Lollands Hjemmeværnsforening Søren Sørensen, præsidiemedlem for Frihedskampens Veteraner Bent Nielsen samt adskillige repræsentanter for det diplomatiske korps.

Og efterfølgende kunne Jens Ege afslutte mindehøjtideligheden med et "på gensyn 29. august 2012", efter først at have peget på, at modstandsfolkene er en uddøende race, og at højtideligheden derfor måske snart må tage en anden form...

29. august på Bernadottegården

Vi vågnede op til en morgen med tåge, men i løbet af et par timer strålede solen fra en skyfri himmel.

Vi var ca. 75 mennesker, der mødtes ved Bernadottes mindeeg d. 29. august kl. 11.00. Mogens Henrik Nielsen bød velkommen og fortalte kort om den 29. august 1943, den dag da Danmark sagde "nej", og om hvorfor så mange modstandsfolk synes, at det er krigens vigtigste mærkedag.

Mogens Henrik sluttede sin velkomst ved at bede fanen om at blive ført ud.

Fanen blev båret af Povl Kildemoes, tidl. modstandsmand og fange, fanevagt var Per Johansen. Vi sang derefter sangen: "En lærke letted", og ordet blev givet til dagens taler, Carsten Wichmann.

Carsten Wichmann (CW) er politiker i Roskilde og har i en periode været formand for socialudvalget, og han er en rigtig god ven af Bernadottegården og står for de samme værdier, der er i dette hus.

CW begyndte sin tale med at fortælle, at han – for år tilbage – fik den unikke mulighed at komme med på en tur til Frøslev og Neuengamme sammen med personale på Bernadottegården. Guide på turen var to tidligere KZ-fanger, Mogens Henrik Nielsen og Povl Kildemoes. CW havde læst og hørt meget om krigen, modstandsbevægelsen og lejrene, men denne tur

Carsten Wichmann og Povl Kildemoes ved middagen.

satte tingene i relief, og for ham var det en rigtig stærk oplevelse fra start til slut. Her så han bl.a. steder, hvor danskere, der havde kæmpet for det, de troede på, måske ofrede livet for denne sag.

CW fortalte kort om sin familiebaggrund, om at hans mors første mand havde været aktiv i modstandsbevægelsen, men aldrig havde talt derom. Han fortsatte: "Det var jo denne kamp, der i august 1943 kulminerede med, at den tyske værnemagt om morgenen

den 29. afvæbnede det danske forsvar. Det skete dog ikke uden kamp, en kamp, der kostede 23 danske og 5 tyske soldater livet". Han fortsatte: "Det er derfor, at den 29. august 1943 for mange er en vigtig dag at holde fast i – for det var denne dag, Danmark endelig sagde fra overfor den tyske besættelsesmagt. Nu var det jo ikke kun dem, der kæmpede i gaderne – der jo havde sagt fra nærmest fra dag ét – nu sagde også det officielle Danmark fra.

Den begivenhed er måske – set i det

Donation på Bernadottegården i Roskilde

Lørdag d. 30. juni havde vi endnu en donation i hus 3 på Bernadottegården. Denne gang var det Ingolf Gildam, beboer i Bernadotteparken, der ønskede at sætte en plade op ved den lejlighed, som hustruen, Bolette Gildam, boede i nogle få måneder, inden hun i januar måned i år afgik ved døden. Pladen bar Ingolf Gildams navn, og skriftet indeholdt hændelser fra hans liv som modstandsmand, fange i Buchenwald, hans civile liv inden for politiet og som ægtefælle til Bolette og far til fire børn, bosat på Grønland og mange steder i Danmark, og til sidst:

som beboer i Bernadotteparken i Roskilde.

Det blev en god eftermiddag, hvor rigtig mange af Ingolfs familie samt venner og beboere fra Bernadottegården og Parken var til stede ved den lille højtidelighed og den efterfølgende kaffe.

Ingolf Gildams datter, Gitte Gildam, motiverede donationen og fortalte bl.a. om at være barn af sine forældre, og – på grund af de mange flytninger – derfor nærmest voksede op "i en flyttekasse", om at følges med forældrene og de tre andre søskende på turen til Buchenwald, og

der – efter næsten 60 år – at få sin fars historie.

Afsløringen af pladen blev foretaget af Ingolf Gildam og Gitte Gildam, og Gitte overrakte derfor – på sin fars vegne – et beløb til arbejdet med de gamle modstandsfolk i Bernadotteparken og på Bernadottegården.

Herefter var kaffebordet dækket, og der blev serveret boller, flot lagkage, likør og cognac. Alle hyggede sig et par timer, før der var almindeligt opbrud efter en rigtig dejlig eftermiddag.

Emmy

i Roskilde

store verdensperspektiv – ikke så skelsættende, men i Danmark var den – fordi den brød med alt, hvad der tidligere var foregået mellem danske og tyske autoriteter.

Der blev ganske enkelt trukket en skillelinie, som betød meget dengang, og som jeg synes er værd at holde i hævd – ligesom vi må sikre os, at en af det sidste århundredes måske mest markante begivenheder i dansk historie ikke går i glemmebogen."

Senere fortsatte CW: "Derfor synes jeg, vi skal forsøge at holde fast i datoer som den 29. august". Da dagen, den 29. august også er Bernadottegårdens 36 års fødselsdag, sluttede CW af med at ønske Bernadottegården et stort tillykke på dagen, og var glad for sammenfaldet af de to dage. Det sikrer, at ingen af dem bliver glemt.

Efter Carsten Wichmanns tale sang vi endnu en sang, hvorefter Udi Hintz – modstandskvinde i hus 3 – lagde en buket blomster for Bernadottegården og Tove Brandt lagde Bernadottegårdens Venners buket. Efter endnu en sang takkede Emmy for deltagelsen og bad fanen om at blive ført ind i hus 4.

Efter højtideligheden samledes vi – i alt ca. 150 mennesker – til Bernadotte-

Udi Hintz lægger en buket ved mindestenen.

gårdens fødselsdagsfest i hus 4. Menuen var grillmad – pølser og culottes – stegt på 7 griller ude i køkkengården. Hertil blev der serveret salat og kartoffelsalat. Det smagte dejligt, men nogle beboere syntes, at der manglede dyppele, eller gerne – noget sovs.

Under middagen var der – efter at

leder Grethe Frahm havde budt velkommen – klavermusik, stemningen var hyggelig, vin "ad libitum" (et godt mærke!). Desserten var hjemmelavet is og et stykke brownie.

Kl. 14.30 var festen forbi, og de fleste kunne nå at komme op og få et middagshvil efter en dejlig dag.

Emmy

Udsnit af de mange deltagere.

Tur til Bremen

Foreningen af Erhvervshæmmede, Sjællandsafdelingen, er netop kommet hjem fra en spændende og god tur til Bremen og omegn.

Med på turen var 26 personer i alderen fra 42 år til 92 år, tidligere modstandsfolk, KZ-fanger, krigssejlere, enker og ægtefæller, børn og barnebarn af disse grupper, samt nogle enkelte, der sympatiserer med foreningens ånd og vedtægter.

Den 9. september om morgenen mødtes vi på Bernadotttegården i Roskilde, hvor DitoBus med vores gode chauffør Troels holdt og ventede på os. Vi havde – sædvanen tro – lejet en liftbus for at sikre, at gangbesværede også kunne være med, og hvor bagagerummet kunne rumme de 5-6 rollatorer og 2 kørestole, der skulle med i bagagen.

Vi kørte til Gedser, hvor færgen "Kronprins Frederik" sejlede os til Rostock. Under sejladsen fik vi serveret en dejlig platte, og hvor vi havde tid til at hygge os, inden vi nåede land.

Så gik det i rask kørsel ad motorvejen mod Bremen, og med passende pauser nåede vi Bremen ca. kl. 17.30. Vi boede dejligt på hotel Hilton, der ligger tæt på

byens markedsplads og Domkirken, og tæt på floden Weser, der snor sig igennem byen. Hilton er et ældre hotel, men standarden levede fuldt ud op til vores behov. Der var gode elevatorer, gode senge og handicapværelser til de, der havde mest brug for dette.

Med på turen var blandt andet 92-årige tidligere krigssejler Eli Larsen og hustruen Birthe. Jeg tog en snak med Eli, der sidste år var med Erhvervshæmmede på tur for første gang. Eli og Birthe bor i Rødovre, hvor de har boet i mange år. Eli bruger rollator, men er meget selvhjulpne og – trods dette hjælpemiddel – klarede han flot at følge med over det hele.

Jeg spørger Eli om, hvordan det er at være med på denne tur. Eli: "Jeg er rigtig glad for at være med og føler mig godt tilpas. Nu kender vi jo også rigtig mange af de, der er med. Turen er meget vel tilrettelagt, og vores guide (Finn Verner Nielsen) gør det fremragende".

Eli fortalte derefter, at han og hustruen i mange år havde afholdt sig fra at deltage i sådanne ture, fordi han mente, at han var for dårligt gående, og at han derfor troede, at han ville være

Tidl. krigssejler Eli Larsen.

til besvær for de øvrige deltagere. På et grundlovmøde kom parret til at snakke med en fra den 5-personers rejsegruppe, der har stået for planlægningen af Erhvervshæmmede, Sjællandsafdelingens, ture. Hun overbeviste parret om, at de ville være velkomne til at deltage, og at være rollatorbruger ville ikke være noget problem. Dette tog Birthe og Eli til efterretning og er nu glade for, at det sagtens kan lade sig gøre at rejse, selv om man bruger et hjælpemiddel som f.eks. en rollator.

For år tilbage havde Birthe og Eli været på tur til Theresienstadt og Neuen-gamme med et almindeligt rejseselskab, men Eli er rigtig glad for at kunne rejse med ligesindede.

Da Danmark blev besat af tyskerne, lå Eli – som var matros – ved Frederikshavn og ventede på det følgeskib, der skulle ledsage "hans skib" til England. Skibet fik besked på at fortsætte og kom til England i god behold. Sejladsen fortsatte igennem krigens første år, men allerede i 1940 blev det skib, som Eli sejlede med – og som var på vej til Island – bombet af en tysk maskine. I 1942 blev Elis skib bombet – og derefter minesprængt – af tyskerne. Efter temmelig lang tid i vandet blev Eli og hans kammerater samlet op af en engelsk trawler og sejlet til Newcastle i England, hvor Eli blev indlagt på grund af de kvæstelser, han havde pådraget sig og måtte forblive indlagt i to år.

Skibet, som Eli sejlede med, var det sidste skib i en konvoj, der bestod af 60 skibe. Mens Eli var indlagt, fik han oplyst, at konvojen, som hans skib var en del af, var blevet angrebet af tyske bombefly. Alle skibe var tilintetgjort, og der var ingen, der havde overlevet.

Da Eli stadig var medlem af besætningen – men bare sygemeldt – gik den tunge besked til Elis forældre om, at deres søn var afgået ved døden. På et tidspunkt kom en mand fra Dansk Røde Kors og spurgte Eli, om han ikke ville sende en kort besked til sin familie om, at han havde det godt. Eli var glad for denne mulighed og takkede ja. Det varede to år, inden Røde Kors budskabet nåede Elis forældre. Så hvor må der have været glæde i hjemmet, da budskabet kom, selv om de ikke genså Eli før i efteråret -45, da han, efter en endt sejlads, kunne tage hjem til Danmark.

Jeg spørger Eli, om han har fortalt sin familie, som også består af søn med børnebørn, om denne historie, som har præget hans liv. Eli ryster på hovedet og siger: "Jeg har naturligvis fortalt Birthe det meste af det, men ingen andre." Jeg spørger "Er der nogle sorte huller, som har været for svære at tale om?". "Ja", svarer Eli, "og en del af det har jeg også fortrængt, og det vil jeg helst ikke rode frem. Jeg har haft en del mareridt, de er taget af med årene. Siden sidst i 70-erne har jeg fået erstatning fra Arbejdsskadestyrelsen. Dette gjorde, at jeg kunne gå på pension, da mine ben allerede da var dårlige, så det har været med til at gøre mit liv godt."

Vi taler lidt om dette om at fortrænge, og jeg giver Eli ret i, at det er for længe

siden til at rode op i de oplevelser, der havde fundet sted i 1942 og der omkring. Vi taler lidt om, at mange søfolk følte sig glemt efter krigen, og hvor KZ-fangerne fik en del opmærksomhed, da de kom hjem, var det altså først i ca. 1970, at søfolkene fik mulighed for at komme på Erstatningslovens § 1A, og dermed også kunne opnå at få Hædersgave – den skattefri belønning staten giver til de, der har været aktive under 2. Verdenskrig.

Efter at have hvilet ud efter den første dags lange kørsel skulle vi bese Bremen og omegn. Efter morgenmad gik vi den korte tur op til Markedspladsen, hvor Helle Elmgreen, (medlem af rejsegruppen) gav os en rundvisning og fortalte om de spændende historier, der knytter sig til Bremen. Efter en time gik turen atter tilbage til hotellet, hvor Troels holdt med bussen – klar til afgang. Første stop på busturen var "Stedings Ehre", som er et kæmpestort friluftsteater og en kulissey ved den lille by Bookholzberg. Friluftsteateret kunne rumme ca. 15.000 mennesker. Begge dele ligger nu ubenyttet hen. Men i 30-erne, da stedet blev taget i brug, lærte den daværende tyske kultusminister de tilstedeværende nazister, at de var overmennesker, og alt det, der ikke stammede fra deres forfædre, var uværdigt. Her lærte man bl.a., at rendyrkelse af den tyske race var det rigtige. I friluftsteatret blev opført stykket: "Stedings Ehre", der handlede om Stedingerne, der i Middelalderen bekæmpede den katolske kirke for ikke at blive betvunget. I et slag i 1234 led Stedingerne nederlag.

Vi fortsatte vores tur med at krydse floden Weser i en lille færge. Sejliden varede mindre end 10 min. og endte i den lille by Vegesack. Vi var nu ved den restaurant "Havenhaus", hvor vi skulle indtage dagens frokost. Byen var præget af de stormfloder, der med mellemrum har ramt byen. Alle huse var forsynet med tykke forsatsdøre og -vinduer af jern, som man kunne fastgøre på huse.

Efter frokosten kørte vi videre, og efter et stykke vej kom vi til bunkeren Valentin. En "lille sag" på 1,2 millioner tons. 426 m. lang, 97 m. bred, 20-30 m. høj, tagets tykkelse var på mellem 4 og 7 m.

Byggeriet af bunkeren blev påbe-

Hotellets morgenmadsrestaurant.

gyndt i maj 1943 og var færdig i slutningen af marts 1945. På byggeriet arbejdede 8.-10.000 arbejdere, tvangsarbejdere og kz-fanger. Det anslås, at mere end 2000 mistede livet – mange blev ofre for allieredes angreb. Der blev arbejdet i to skift à 12 timer. På tabsiden ses mange russiske og polske tvangsarbejdere, men det har vist sig, at der også var nogle få danske tvangsarbejdere, der har været med til byggeriet og som mistede livet. En del af bunkeren bliver brugt til lager for militær og tyske virksomheder, og en del af bunkeren kan ikke betrædes, da taget ikke er stabilt. Man har forsøgt at sprænge den, men den er så solid, så det ganske enkelt ikke kunne lade sig gøre.

Det var meningen, at bunkeren skulle bruges i ubåds-industrien, idet tyskerne led store tab og ikke kunne følge med i at bygge nye u-både. Derfor påbegyndte man at bygge dele af u-både forskellige steder i Tyskland. Delene skulle føres til Valentin, hvor de så skulle samles. En kæmpestor industri var blevet planlagt, men bunkeren kom ikke rigtig i gang, for i mellemtiden var krigen slut.

Vi fortsatte vores tur til Museum Wilhelmine – en bygning, der lå tæt på bunker Valentin. Museet indeholdt en del rum, der alle – i ord og billeder – indeholdt materiele om bygningen af Valentin, om tvangsarbejdernes og KZ-fangernes leve- og opholdsvilkår. Hvad der skete under sygdom, hvad de fik at spise osv. Museet blev drevet ved frivillig arbejdskraft, og vi mødte nogle mennesker, der var dygtige og engage-

Bremens Skytshelgen

rede. Vi blev trakteret med sodavand og juice og fik et meget langt foredrag, der samlede trådene fra alle fronter, og gav os en forståelse for, hvorfor og hvordan Valentin opstod.

I et af rummene var der et afsnit om Lebensborn (livets kilde), et raceprogram, som tyskerne påbegyndte i 1935. Programmet gik ud på, at rene ariske kvinder, der blev gravide med rene ariske mænd, skulle føde deres børn i et specielt hjem og derefter efterlade deres barn på stedet, hvor barnet så skulle opdrages. De skulle vokse op som rene arier og sandsynligvis som gode nazister. Der blev etableret 10 hjem i Tyskland, og "metoden" bredte sig. I begyndelsen af 40-erne stod det første Lebensbornhjem klar i Norge, det blev til 9 i alt, og man mener, at ca. 8-10.000 børn blev født på disse hjem i Norge.

Efter besøget på Wilhelmine kørte vi tilbage til hotellet.

Tirsdag morgen belavede vi os på en lang tur til Esterwegen, den nordligste af de 15 Emslandlejre. Her åbnede et nyt museum i oktober sidste år. Det var dagens første mål. Vi blev meget venligt modtaget af Marianne og Kurt Buch, der er leder af museet i Papenburg og nu også er leder af det nye museum i Esterwegen. Efter kaffe og et

foredrag om museets tilbliven og opstart fik vi en rundvisning på dette interessante og fine museum, der dækker alle lejerne i Emslandet. Vi sluttede besøget her med at lægge en blomst ved mindesmærket i Esterwegen. Foreningens formand, Mogens Henrik Nielsen, lagde denne buket. Efter at have sunget "Altid frejdig når du går" kørte vi til vores frokostrestaurant for derefter at fortsætte turen til KZ-lejren Versen. Mens regnen piskede ned, kørte vi ud til stedet, hvor de døde fanger fra lejren blev begravet, og Henning Jensen, tidl. fange i Versen, lagde en buket ved mindesmærket der. Vi sang verset fra "En lærke letted": "Vi mindes stille de tapre døde..." Turen fortsatte til lejren Dahlum, hvor Harry Henriksen, som havde været fange i denne lejr, lagde en buket i de røde, hvide og blå farver, hvorefter et vers fra Kaj Munks sang om "Den blå anemone" blev sunget.

Tilbage til bussen og så gik turen atter mod Bremen. I bussen serverede vores "busdese," Marianne Rüz, dejlig varm kaffe med kage til. En af deltagerne havde fødselsdag, det fejrede vi også i bussen. Der var købt en lille fællesgave, og fødselaren gav "en enkelt" til formiddagskaffen. Vi var på vores hotel kl. 18.45, spiste middag og så var

det vist sengetid for de fleste – efter en lang men rigtig god dag.

Onsdag gik turen til Wilhelmshafen. På turen havde jeg en god snak med turens yngste deltager, Carsten Jensen, Gentoft. Carsten er 42 år og barnebarn af Henning Jensen, KZ fange fra Neuengamme og Versen. For Carsten var det ikke den første tur af denne slags, idet han var med en anden forening på en lignende tur for 6 år siden. Carsten befinder sig godt i gruppen og er hjælpsom overfor dem, der har brug for en hjælpende hånd. Carsten er rigtig glad for Finns guidning undervejs på turen og synes, at der er mange spændende detaljer i det, vi får at vide.

Carsten har kendt til sin farfars historie i mange år. Første gang, han hørte historien i helhed, var en gang, da Henning holdt foredrag på et skolebibliotek – det er ca. 10 år siden. Som barnebarn vidste Carsten og hans fætre, at Henning havde været frihedskæmper, og at han havde været i Tyskland, men intet om, hvad han havde gennemgået, eller hvad der var sket før han blev taget. Dagen før havde Carsten stået ved siden af sin farfar, da han lagde blomster i Versen. Jeg spurgte: "Hvordan var det?" Carsten svarer: "Det var ikke så meget følelsen, da farfar lagde blomster, men det, at vi stod på en massegrav, det var voldsomt. Jeg var i Neuengamme for 15 år siden, vi var på øvelse i nærheden, jeg stod der sammen med en soldaterkammerat. Det var en stærk følelse at være der, jeg følte stor sorg over de rædselsfulde ting, de mennesker havde oplevet. Det er vigtigt, at vi fortæller det videre, at jeg fortæller det til mine børn. Det skal ikke glemmes. Jeg føler mig forpligtiget. Jeg har aldrig følt det som et åg at have en farfar, der har været KZ-fange, jeg har følt mig privilegeret, fordi han vil tale om den tid, åbenhed er en gave, jeg er ind imellem imponeret."

Carsten fortæller videre, at han altid har været interesseret i historie, og at han har læst en del om 2. Verdenskrig. Som voksen har det været spændende at læse om Neuengamme og Emslandlejrene, som har den største interesse for hans familierelationer. Han synes, at det er stort af det tyske folk, at de nu viser de steder frem og indrømmer det, der er sket. Carsten sy-

Henning Jensen lægger blomster i Versen

Harry Henriksen lægger blomster i Dahlum

Mogens Henrik lægger blomster i Esterwegen

nes at det er nogle interessante ting, vi skal se og glæder sig til resten af turen. Han er glad for rejsemappen, der giver god information om dagene og deres indhold. Carsten vil gerne med på andre ture, og for os andre er det dejligt, at unge mennesker er parat til at løfte arven.

I mellemtiden er vi kommet et godt stykke vej og kommer til byen Wehnen, en mindre by, der ligger ca. midtvejs mellem Bremen og Wilhelmshafen. Her ligger Karl Jaspers Klinik. Klinikken er stadig i brug, dog ikke til det formål den havde i 30-erne, hvor den var klinik for psykisk syge. Fra 1936 myrdede man mange af disse patienter. Fra 1938-1941 blev et egentligt eutanasi-program gennemført, hvor ca. 90.000 fysisk og psykisk handicappede mennesker i alle aldre blev ombragt. Hensigten var at rense Nazi-Tyskland for "syge gener".

Kl. 12.00 spiste vi frokost i Horumsiel. Horumsiel ligger nord for Wilhelmshafen – næsten på den nordlige spids af Tyskland. På vejen dertil kørte vi på diget og kunne se ud over denne del af Nordsøen. Efter frokost kørte vi ind til Wilhelmshafen, hvor vi dels skulle se byens marinemuseum, dels på en sejltur i Wilhelmshafen, som jo var en betydningfuld havn under krigen (og stadig er det). Museet indeholdt torpedoer, u-båd, krigsskib, skydevåben, gamle søfartsuniformer, breve og meget andet fra sejlad i flere århundreder. Sejlturen, som varede godt en time, var meget spændende. Vi så tørdokker og våddokker, krigsskibe, skoleskibe, handelsflådeskibe – store som små. Hele

turen blev guidet på tysk af styrmanden på den lille barkasse.

Efter museumsbesøg og sejlad, kørte vi tilbage til Bremen igen. Igen en lang, spændende dag.

Torsdag var en kort dag. Vi spadserede fra hotellet ned til havnen, hvor vi igen skulle ud at sejle. Denne gang en havnerundfart i Bremen. Rundfarten varede 70 minutter, og igen viste den mange spændende ting, der – i forhold til Wilhelmshafen – mest drejede sig om godstransport. Der lå gamle skibe på ruten, bl.a. et betonskib fra krigens tid, idet man manglede jern og så ville forsøge at bygge skibe i beton. Det viste sig, at beton – hvis skibet er stort nok – kan flyde, men det blev ikke nogen succes, og så vidt vides, kom skibet ikke i drift. Der lå flere ældre skibe, der blev brugt som cafeer og teaterskibe. Igen en interessant tur.

Efter rundfarten gik vi op til hotellet, hvor Troels holdt parat til at køre os en tur i Bremens udkant. Vi så her en del forskellige bunkers, der havde ligget der fra krigens tid. Disse bunkers havde fungeret som tilflugtsrum for bydelens befolkning – ofte op til 3-4.000 mennesker. Nogle var smukt dekoreret af kendte kunstnere, andre stod der bare. Turen gik derefter ud af byen og endte i den lille by Worpswede, som er en kunstnerby, der i sommerhalvåret tiltrækker en masse turister. Der var en del vejarbejde, der gjorde det lidt vanskeligt at komme frem, men det lykkedes. Restauranten, som vi besøgte, var stort set dekoreret med kunst fra gulv til loft – meget smukt og spændende.

Desværre blev det regnvejr, og vores tidsplan var skredet, så vi fik ikke set meget i denne spændende by. Turen gik nu atter mod Bremen, hvor vi fik tid til et hvil, inden vi skulle til festaften på turens sidste aften.

Vi havde fået et separat lokale – der mødtes vi kl. 19.00. Alle havde taget det pæne tøj på. Turens budget gav drikkevarer til maden, og vi hyggede os med en 3-retters menu. Ind imellem retterne var der oplæsning og fælles-sange. Vi var så heldige, at en af vore deltagere havde taget sit keyboard med, så vi havde "egen pianist". Efter middag var der underholdning af forskellig art, og alle hyggede sig, indtil vi mættede og trøtte sagde godnat til hinanden kl. ca. 23.00.

Fredag var det afskedsdag. Vi fik pakket og sad i bussen kl. 9.30, og så gik turen nordøst på – dog med et stop i Møln – hvor vi lige skulle spise og hilse på spøgefuglen Till Eulenspiegel, der døde i byen i ca. 1350. Vi fortsatte til Rostock, fik købt lidt toldfrit, sejlede over til Gedser og kørte videre til Bernadottegården i Roskilde, hvor vi var kl. 21.00, efter en god og begivenhedsrig tur.

Turen kunne gennemføres til en billig pris, fordi vi fik bevilliget tipsmidler og derudover fik vi fondsmidler fra hhv. Frøslevlejrens Venner, Binneballes Fond, Velux Fonden og ATSF (for Antitorturstøttefond). Vi er meget taknemmelige for disse midler, og vil naturligvis sende en personlig tak og rejsebeskrivelse til dem alle.

Emmy Reitoff

Sikring af Tange Sø dæmningen

I dagene før og efter den tyske kapitulaton den 4. maj 1945 frygtede mange danske for store represalier og ødelæggelse af broer, dæmninger og huse mm.

Det var især de mange danske håndlangere, Schalburgfolk og andre sympatisører, der nu stod til ansvar for deres handlinger under besættelsen. Det var ødelæggelsen af Tivoli i København, Odinstårnet på Fyn og mange butiksstrog rundt omkring i landet, man havde været vidne til i forårsmånederne 1945, som nu fremkaldte denne frygt.

På Bjerringbro-egnen ville et oplagt mål være Gudenåcentralen og dæmningen ved Tange Sø. En bortsprængning af dæmningen ville få katastrofale følger. Tabet af strømproduktionen kunne vanskeligt erstattes i disse kul- og oliefattige tider, og de store vandmængder i søen ville oversvømme Gudenådalen og sætte byerne Bjerringbro, Ulstrup, Langå og Randers under vand.

Man besluttede derfor, at modstandsbevægelsen i Bjerringbro skulle forberede sig på og være rede til at sende en vagtstyrke til Tange straks ved en eventuel tysk kapitulaton eller våbenhvile.

Vagtstyrken i Tange blev formeret af de to F-grupper i Bjerringbro, R-gruppen i Mammen incl. tre russere (se

Modstandskampen nr. 2/2011) samt P.V. Sørensen, Ans. Endvidere folk fra Skjern og Ulstrup grupperne og enkelte R-folk fra Bjerringbro. Alle ledet af vagtkommandør Walther Pedersen.

På billedet ses frivagten udkommanderet til fotografering på dæmningen ved Tange Sø. Midt i første række ses lederen af Tangeværket, Kristiansen, og i bagerste række uden jakke vagtkommandør Walther Pedersen.

Walther fortalte om denne vagt: "Jeg fik til opgave at sørge for bevogtningen af Gudenåcentralen, Tangeværket, med omliggende bygninger og frisluse. Sturken var på 30 mand iberegnet tre gruppeførere. I vagtstyrken havde vi også tre russere fra Severings gruppe i Mammen. Det var virkelig soldater til fingerspidserne.

Der var ni vagtposter ad gangen med afløsning hver anden time døgnet rundt. Jeg fik overdraget Kristiansens kontor. Han var chef på værket. En meget strikt og bestemt person, men når man kendte ham, var han nu meget flink."

Foruden telefonforbindelse mellem vagtkontoret i Tange og hovedkvarteret i Bjerringbro havde man en motorcykelordonnans til rådighed, Karl Erik Hansen.

Der kom ingen vandaler, og vandet blev hvor det var i Tange Sø.

Erik Hansson

Arrangementer på Frihedsmuseet

Foredrag mandag den 15. oktober 2012 kl. 19.00:

Salle Fischermann, en dreng i Konzentrationslejren Theresienstadt

Salle Fischermann var 13 år gammel, da han i 1943 blev pågrebet af den tyske besættelsesmagt og sendt til kz-lejren Theresienstadt i det nuværende Tjekkiet. Salle tilbragte 18 forfærdelige måneder i lejren, hvor han bl.a. blev tvunget til at sætte fanger på togvogne, der kørte til udryddelseslejren Auschwitz. Salle Fischermann blev selv reddet i april 1945, da han sammen med hovedparten af de deporterede danske jøder og andre fanger fra Skandinavien blev hentet af De hvide Busser og kørt gennem det krigshærgede Tyskland til det neutrale Sverige. Salle Fischermann beretter om sin tid i Theresienstadt og om redningsaktionen med De hvide Busser i 1945.

Foredrag mandag den 19. november 2012 kl. 19.00:

Schiøler-gruppen

Foredragsaften med baggrund i en ny bog af Jonas Lind og Claus Bruun Jonassen. Bogen beskriver for første gang historien om den nazistiske terrorgruppe Schiøler-gruppen, der fra slutningen af 1944 og frem til kapitulatonen i maj 1945 arbejdede for den tyske besættelsesmagt og bistod det berygtede Hipokorps i den væbnede kamp mod modstandsbevægelsen.

Gruppen var oprindeligt en hemmelig sabotagegruppe under den tyske militære efterretningstjeneste Abwehr, men blev underlagt tysk politi i København efter succes med optrevlingen af en mindre gruppe, der hørte under modstandsorganisationen Holger Danske. Efter kapitulatonen blev gruppens medlemmer retsforfulgt, og gruppens chef samt den næstkommanderende – Ib Gerner Ibsen og Helmut Mortensen – blev henrettet den 25. november 1949.

Begge foredrag holdes på Frihedsmuseet, og der er gratis adgang.

Anholdt af Gestapo – men hjem til jul

Af Knud Krag

Jeg er opvokset på Nordfalster og gik i skole på Nørre Alslev kost- og real-skole. Jeg oplevede den 9. april 1940 kl. 4 om morgenen ved en meget høj støj, som viste sig at komme fra tyske flyvemaskiner, som droppede faldskærmsoldater til besættelse af Storstrømsbroen.

Jeg var medlem af Det danske Spejderkorps og blev på den måde inddraget i modstandsbevægelsen, efter at jeg efter endt skolegang var kommet i lære som elektriker.

Jeg var blandt andet involveret i sabotage af nogle telefonledninger, som gik langs jernbanen, samt telefonforbindelsen til en luftværnspost, der lå kun få hundrede meter fra mit hjem.

Jeg blev arresteret den 15. maj 1944 kl. ca. 2 om natten. Det foregik på den måde, at huset blev omringet af tyske politisoldater og to fra Gestapo, som ringede og buldrede på hoveddøren, og da min mor gik ned og lukkede op, skubbede de hende til side og løb direkte op på første sal til mit værelse, hvor de hev mig ud af sengen og beordrede mig til at klæde mig på, hvorefter de gennemrodede alle skabe og skuffer efter våben.

Derefter gik det ned af trappen og ud i en holdende bil, der kørte mig til Vordingborg Kaserne, hvor jeg kom i mit første forhør og fik mine første klø. Da det var forbi, blev jeg smidt ind i en celle, hvor der hverken var seng eller stol. De første to døgn fik jeg ikke lov at sove, det blev forhindret med en fast politisoldat i cellen, med udskiftning hver anden time. Under temmelig brutale forhør blev det forelagt mig, at jeg var blevet angivet for sabotage af telefonanlæggene.

Efter tre dage i Vordingborg blev jeg overført til Dagmarhus til fotografering og forhør, og hvor de fortsatte med klø og trusler. Da det var overstået, blev jeg kørt til Vestre Fængsel og anbragt i en celle der. Mens jeg stod ved celledøren og ventede på at blive lukket ind, kom en tysk soldat hen til mig og sagde: "Du er jo kun en dreng, men jeg ville nok have gjort det samme."

Jeg kom i forhør ni gange à seks til syv timer hver gang hos en tysk kriminalkommissær Koch, som fik hjælp af en dansk SS som tolk. Forhøret foregik ved hjælp af tæsk og tommelskruer – jeg besvmede flere gange og fik læderet venstre langfinger og ødelagt ryggen – og så i øvrigt trusler om at komme for en krigsret og derefter sandsynligvis skudt.

Det var vigtigt at forsøge at lære de svar, man gav, udenad, så man kunne svare det samme ved næste forhør.

Under generalstrejken sidst i juni og først i juli var der ingen forhør, for tyskerne turde ikke transportere os igennem København af frygt for, at modstandsbevægelsen skulle befri os.

Efter strejken blev jeg sammen med andre fanger flyttet til Horserød lejren. Her skete der for mit vedkommende ikke meget andet end at gå og vente på deres næste udspil. Så en dag fik vi besked på at pakke vores kluns, og vi blev i busser kørt til Helsingør, hvor vi blev beordret ombord i et troppetransportskib ved navn "Mars" – her blev vi ca. 740 mand stuvet sammen i lasten.

Det blev en hård sejltur. Der var ikke køjer til alle, så mange måtte ligge på gulvet, mange var søsyge, og vi frygtede eventuel påsejling af miner eller allierede luftangreb, da det jo var et tysk troppeskib. Desuden var der en streng lugt over hele skibet på grund af søsygen. Jeg var kun på dækket i ca. en halv time under den lange sejltur fra Helsingør til Flensborg, så det var både psykisk og fysisk en meget hård tur.

Efter ankomst til Flensborg blev vi i busser kørt til Frøslev-lejren, som var en ny lejr og ikke helt færdig, og vi blev indkvarteret i barakker, jeg i H3. Vi fik at vide, at lejren var bygget, for at alle danske fanger skulle samles her – også dem der sad i Tyskland. Men der kom kun nogle få, så det var det sædvanlige bluf fra tyskerne.

Efter kort tid i lejren blev vi en tidlig morgen ved 4-tiden kaldt op, og vi stod let påklædte i nattøj, da der ved navneopråb blev udpeget de kammerater, som skulle overføres til kz-lejre i Tysk-

land. Dette skete adskillige gange i både regn, sne og frost, og det føltes som et stort pres, da vi ikke vidste, hvornår det var ens egen tur, og vi vidste jo heller ikke, hvilken skæbne de gik ind til – men vi var sikre på, at det var betydeligt værre end hvor vi var – vi havde jo hørt nogle rygter.

En af de oplevelser, jeg husker med gru, var gidseltransporterne. Vi blev samlet nogle fanger og anbragt i en godsvogn, der blev koblet ind i stammen på et troppetransporttog, som kørte mellem grænsen og Frederikshavn – det skulle forhindre sabotage undervejs, men det lykkedes nu ikke altid.

Den 22. december blev vi kaldt tidligt op igen, der skulle atter afsendes en transport til en kz-lejr i Tyskland – blandt andet to af mine gode venner, Carsten Brandt og Roulf Løvschal, begge fra Horsens.

Op ad formiddagen fik jeg så besked på at pakke mit kluns og møde i hovedvagtten. Jeg vidste ikke, hvad der skulle ske med mig – var jeg blevet glemt om morgenen ved afsendelsen til Tyskland? Men så fik jeg at vide, at jeg skulle løslades, det var formentlig ved hjælp af Røde Kors.

Jeg stod så uden for lejren uden papirer og penge, og der var langt hjem til Falster. Med hjælp fra DSB-personale kom jeg med toget og var endelig på vej hjem.

Da toget ankom til Vordingborg og holdt der, opdagede jeg, at de to Gestapofolk, der havde anholdt mig, stod på toget. Jeg skyndte mig at stå af til den modsatte side af toget, jeg havde jo ikke noget legitimation og turde ikke løbe risikoen for at blive anholdt igen. Så jeg gik ud til landevejen for at gå det sidste stykke hjem, men mit store problem var at komme over Storstrømsbroen, som var bevogtet. Det problem blev løst ved, at en tysk lastvogn standsede og tilbød mig at køre med, så på den måde kom jeg smertefrit over broen og hjem lillejuleaften, så jeg kunne holde jul med min familie.

Formandsskifte

På den seneste generalforsamling i Danske Veteraner 1940-45 meddelte Erik Kragelund, at han – med henvisning til sin alder – ønskede at træde tilbage som formand med udgangen af oktober.

Som hans efterfølger valgtes Jens Ege, der kan træffes således:

e-mail: jensege@mail.tele.dk
telefon: 38 33 52 08
mobil: 23 27 18 57
post: N. Jespersens Vej 10
2000 Frederiksberg

Erik Kragelund går fra borde

Efter eget ønske går Erik Kragelund af som formand for "Danske Veteraner 1940-45". Dermed fratræder en mageløs personlighed. Da han den 9. april 1940 befandt sig fjernt fra Danmark, meldte han sig som ganske ung som krigssejler, blandt andet på den ubarmhjertige rute til Murmansk. Og selv da krigen i Europa var overstået, fortsatte han i Østen. At høre ham berette om sine oplevelser i krigsårene er rystende.

Men i dag gælder disse ord hans indsats for at sikre, at der stadig består en forening af veteraner, også selv om vi er blevet færre, og mange talte om, at det var på tide at nedlægge alle veteranforeninger. Foreningen "Danske Veteraner 1940-45" blev for mange en uventet succes.

Erik Kragelund fortjener vor dybfølte tak for alt, hvad han har udrettet.

Jens Ege

Frihedskampens Frednings- og Mindefond

Den 15. oktober går ceremonimester Christian Eugen-Olsen på pension, men han fortsætter som formand for Frihedskampens Frednings- og Mindefond. Samtidig skifter fonden hjemsted og adresse fra Det Gule Palæ, Amaliegade 18, 1256 København K. til

Kammerherre, oberstløjtnant
Christian Eugen-Olsen
Strandvejen 272 B nr. 14
2920 Charlottenlund
Tlf. 33 16 10 10
Mail: fredningsfonden@mail.dk

Fondens sekretær, Jens Ege, har samtidig meddelt, at han ønsker at fratræde som sekretær med virkning fra 15. november. Han forbliver medlem af fondens bestyrelse.

Den samlede bestyrelse for Frihedskampens Frednings- og Mindefond ser pr. 15. oktober 2012 således ud:

Formand:
Kammerherre, oberstløjtnant
Christian Eugen-Olsen
Strandvejen 272 B nr. 14
2920 Charlottenlund
Tlf. 33 16 10 10

Næstformand:
Ida Seehusen
Rosenfeldt Allé 10 B
2820 Gentofte
Tlf. 39 65 00 06 / 26 39 00 06

Advokat Jens Ahrendt Mazanti
St. Kongensgade 69
1264 København K
Tlf. 33 14 35 36 / 33 19 37 56

Arkitekt M.A.A. Claus Bay
Grøndalsvej 17
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 86 62 71 / 22 90 48 32

Kulturkonsulent Aaf
Benedikte Bjørnvad
Hjortevænget 226
2980 Kokkedal
Tlf. 49 14 96 24 / 20 86 96 24

Chefoptiker
Caroline Blixencrone-Møller
Assentorpevej 20 A
4295 Stenlille (pt. Kenya)
Tlf. 30 38 19 50

Hv. generalkonsul Jens Ege
N. Jespersens Vej 10
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 33 52 08 / 23 27 18 57

Hjemmeværnets Kommitterede
Jens Hald
Hjemmeværnskommandoen
Generalstok, Kastellet 2
2100 København Ø
Tlf. 33 47 93 00 / 24 80 90 05

Advokat J. Korsø Jensen
Nyvangledet 3
2950 Vedbæk
Tlf. 33 14 35 36 / 33 19 37 03

Pastor emeritus, civ.ing. Peter Parkov
Ved Lindevangen 22, 5.th.
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 11 39 09 / 40 58 39 09

Kasserer
Marianne Reventlow-Mourier
Jerupvej 251
9870 Sindal
Tlf. 98 93 30 02 / 28 15 55 18

Max Roe
Friservej 22
2920 Charlottenlund
Tlf. 20 67 25 45

Kriminalassistent Ole Rønnest
Nørremarksvej 113
9440 Aabybro
Tlf. 98 24 20 29 / 31 50 65 00

Pilot Jørgen Schack Staffeldt
Præsteager 15
2950 Vedbæk
Tlf. 45 66 07 22 / 26 27 07 22

Mogens Dyre

Det er med sorg, vi har modtaget budskabet om, at Mogens Dyre ikke er blandt os mere.

Mogens Dyre var fra 1957 til 2007 med i bestyrelsen og senere forretningsudvalget for Kammeraternes Hjælpefond, og han var formand fra 1980 til 1986.

Mogens Dyre var et menneske med en stor integritet, god til at kommunikere klart, og et skarpt blik for at træffe de rigtige beslutninger – kvaliteter, som vi i Kammeraternes Hjælpefond nød stor gavn af.

Mogens Dyres virke var koncentreret omkring Sønderjylland, Sønderborg og Als, både for Danfoss, men også i forhold til mindet om modstandskampen.

Den 4. maj 2008 talte Mogens Dyre i Mindelunden i Ryvangen, hvor han

kom ind på sine personlige oplevelser fra besættelsestiden, modstandskampen, og ikke mindst hans ophold i Neuengamme og udekommandoen i Bullenhuserdam.

Mogens Dyre var med til at sikre, at vi i Kammeraternes Hjælpefond løbende fik nye kræfter ind, og var også med i det indledende arbejde omkring en ny fundats, således at vi også i mange år fremover fortsat kan forestå 4. maj højtideligheden i Mindelunden i Ryvangen i samarbejde med det Hjemmeværn, som også stod Mogens Dyre nær.

Æret være hans minde.

*Martin Frøland
Formand for Kammeraternes
Hjælpefond*

Kaj Chistensen

Nærværende blads første redaktør, Kaj Christensen, døde i slutningen af 2011, 89 år gammel.

17 år gammel kørte han i 1939 på cykel til Bremen for at besøge en socialdemokratisk kammerat – og for at finde ud af, hvad nazismen egentlig var for noget. Og han var ikke i tvivl, da tyskerne besatte Danmark – lige fra den første dag var han med i modstanden. Det resulterede i, at han senere måtte flygte til Sverige, men han kom illegalt tilbage til Danmark og arbejdede til krigens slutning for organisationen SIS.

Efter en uddannelse som maskinmester sejlede Kaj på de store have i nogle år, indtil han i 1960 gik i land. Her fik han ansættelse hos firmaet Axel Ketner A/S i Glostrup.

Han blev en ivrig deltager i samfundsdebatten via debatindlæg og læserbreve, og fra 1990 blev han

medredaktør hos Johs. Fosmark, der stod for udgivelsen af bladet Pigtraad-Gestapofangen. Ved Fosmarks død i 1995 blev han eneredaktør og ændrede bladets titel til det nuværende "Modstandskampen 1940-45", og det var ham magtpåliggende, at bladet skulle være organ for såvel modstandsfolk, Gestapofanger som krigssejlere.

Kaj var redaktør for bladet frem til 2005, og som bladets trykker lærte jeg ham at kende som en omhyggelig og entusiastisk redaktør. Det var da også Kaj, der i 2007 henvendte sig til mig og overtalte mig til at overtage redaktør-posten.

Kaj Christensen var et menneske, en personlighed, der gjorde et stort indtryk. Han vil blive savnet af mange, men særligt selvfølgelig af sin ægtefælle Minna Dahl, som bakkede ham op i hans mange gøremål.

Æret være Kajs minde.

Peter Eigenbroth

*Bidrag til denne rubrik bedes sendt til
Peter Eigenbroth
Rolighedsvej 8a, 9690 Fjerritslev
mail: eig@fjerritslev.dk*

90 år 25. oktober
Valdemar Petersen
Dannersvej 3
6000 Kolding

27. oktober
Eigil B. Petersen
Revvej 16 D, 1.tv.,
4220 Korsør

27. december
Viggo Stærmos Christensen
Løvenørns-gade 23
8700 Horsens

65 år 17. oktober
Leo Stærmos
Solsikkevej 128
8700 Horsens

16. december
Kirsten Kroer Thranborg
Bertram Knudsens Vej 148
6000 Kolding

En forsinket lykønskning til
Eigil Skov Jørgensen (Foss)
Sydkajen 4, 1.th.
3600 Frederikssund,
der fyldte 90 år den 7. juli, og

Elisabeth Jepsen,
Rimmensgade 7D, 1
9900 Frederikshavn,
der fyldte 80 år den 18. juni.

1133
Asta Dahl
Anemonevej 17
4000 Roskilde

ADRESSELISTE

**ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN**
Odense afd.: Fmd.: Alfred Andersen,
Bregnevej 7, 5220 Odense SØ,
tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:
Sydkajen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf. 47 53 02 48.
Fmd.: Eigel Skov Jørgensen.

Sjællands afd.:
Fmd.: Mogens Henrik Nielsen,
Bernadotteparken 32, 4000 Roskilde,
tlf. 46 75 77 13.
Kass.: Kirsten Kurland
Digevej 3, 2680 Solrød Strand,
tlf. 56 14 36 53.

Jysk afd.: Fmd. og sekr.: Ingelise Serges,
Fælledvej 6 D, 2. tv., 7000 Fredericia,
tlf. 75 92 77 91, mail: ils@sbb-net.dk
Kass.: Birgit Lund, Skovparken 76 B,
6000 Kolding, tlf. 75 53 73 53,
mail: blund@adr.dk

DACHAU-KLUBBEN
Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87.
Giro: 87 446 867.

**FORENINGEN AF GESTAPOFANGER
FRA BESÆTTELSEN**
Fmd.: Jørn Jensen, Glentemosen 5, lejl. 103,
2605 Brøndby, tlf. 43 96 35 18.
Kass.: Salle Fischermann,
Toftekærvej 28 C, 2820 Gentofte,
tlf. 39 65 89 90.

GESTAPOFANGERNE RANDERS
Fmd.: Ebba Hjortshøj, tlf. 86 42 77 29
Hermann Stillingsvej 17, 8930 Randers NØ.
Kass.: Marion Jensen, Møllevænget 6,
9560 Hadsund, tlf. 20 22 59 54.

HANNOVER-STÖCKEN
Henv.: Erik Tanne, Farum St. Torv 29, 1. th.,
3520 Farum, tlf. 44 95 87 35.

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN
Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevvej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kass.: Hanna Kirkegaard,
Jesper Brockmandsgade 2, 2200 København N.
Tlf. 22 12 49 25.

**LANDSFORENINGEN AF KZ-FANGER
FRA NEUENGAMME - VENNEKREDSEN**
Fmd.: Helle Sørensen, Borgervænget 92, 2 th.,
2100 København Ø, tlf. 59 18 66 89 - 20 45 19 29
Kass.: Gitte Sundahl, Søkildevvej 3,
5970 Åreskøbing, tlf. 62 52 21 50

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN DK
Fmd.: Astrid Danielsen, Bregningevej 9,
5700 Svendborg, tlf. 63 21 04 64
astriddanielsen@hotmail.com
www.sachsenhausen.dk

THERESIENSTADT-FORENINGEN
Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann,
Gl. Vartov Vej 29, 2. tv.,
2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55.
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND
Formand: Martin Frøland, Ellemosevej 107,
2900 Hellerup, tlf. 39 68 15 25
Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104,
2610 Rødovre, tlf. 36 41 33 24

FRIHEDSKAMPENS VETERANER
Henvendelse kan ske til
Eigel Skov Jørgensen (Foss),
tlf. 47 53 02 48 eller
Bent Nielsen,
Wiedergården 46, 1, 2791 Dragør
tlf. 32 53 07 16.

HOLGER DANSKE -KLUBBEN
Fmd.: Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A -2800 Lyngby
Sekr. "Foss", E. Skov Jørgensen
Tlf. 47 53 02 48 e-mail: foss@privat.dk

DANSKE VETERANER 1940-45
Formand Jens Ege,
N. Jespersens Vej 10, 2000 Frederiksberg
jensege@mail.tele.dk
Sekretær Max Roe, maxroe_sen@msn.com
Tlf. 20 67 25 45

**FRIHEDSKAMPENS FREDNINGS-
OG MINDEFOND**
Strandvejen 272 B nr. 14, 2920 Charlottenlund,
tlf. 33 16 10 10
Fmd.: Chr. Eugen-Olsen
Ansøgninger om støtte fra fonden kan rettes til
ovenstående adresse.
Bidrag til fondens arbejde kan sendes til
fondens konto i Spar Nord Bank
reg.nr. 9061 konto nr. 4569856065

ARBEJDSKADESTYRELSEN
Sankt Kjelds Plads 11, Postboks 3000,
2100 Kbh. Ø, tlf. 72 20 60 00, fax 72 20 60 20.

**AMICALE INTERNATIONALE
DE NEUENGAMME (AIN)**
Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup.

**FÉDÉRATION INTERNATIONALE
DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)**
Formand: Allan Christiansen, Ibsvej 94,
2880 Bagsværd, tlf. 44 98 48 24.
Kasserer: Bodil Enoch,
Brøndbyøster Torv 51, 5. th. 2605 Brøndby,
tlf. 36 75 45 94.

BERNADOTTEGÅRDEN
Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 97 11 46 66.

BERNADOTTEGÅRDEN
H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00.

MINDELUNDEN RYVANGEN
Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM
9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET
Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN
Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS
Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM
Esrumvej 367, 3000 Helsingør, tlf. 72 55 20 47.
Åbent søndag, tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45
Mathilde Fibigers Have 2 (v / Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83.
Fond reg. nr.: 12844.

**HISTORISK SAMLING
FRA BESÆTTELSESTIDEN,**
Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg.
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

ODENSE HISTORIE 1940-45
Brandts Passage 15,1.tv
5000 Odense C, tlf. 66 19 40 45.
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

FERIEMULIGHEDER:
Anholt: 4. Maj-huset, Gennem Landet 80 A,
8592 Anholt.
Kan lejes ved henvendelse til
Anders Rytter, tlf. 40 97 96 84